

ASPECTE LEGALE ȘI INSTITUȚIONALE CARE DETERMINĂ DIALOGUL DINTRE AUTORITĂȚILE PUBLICE ȘI ORGANIZAȚIILE SOCIETĂȚII CIVILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA (*partea I*)

LEGAL AND INSTITUTIONAL ASPECTS THAT DETERMINE THE DIALOG BETWEEN PUBLIC AUTHORITIES AND CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA (*part I*)

[https://doi.org/10.52327/1813-8489.2021.4\(112\).02](https://doi.org/10.52327/1813-8489.2021.4(112).02)

CZU: 35.07:061.2(478)

Liliana PALIHOVICI,
doctorandă,
Academia de Administrare Publică

SUMMARY

CSOs are a key component of an open and democratic society as they play a key role in the strengthening of democracy and the rule of law, their dialogue with the public authorities being a precondition for this. By analyzing the development of dialogue between Moldovan CSOs and Central and Local Public authorities (CPA / LPA), I found that PA are not yet fully aware of the value of the dialogue, which is sporadic and guided by certain interests, that do not always coincide with the public interest.

The key objective pursued by this research was to review the environment underlying activity and collaboration of the civil society from the standpoint of influence exerted by the internal and external factors that determine the core essence of the social environment, while paving and setting conditions for carrying out activities and collaboration between the civil society and public authorities. The paper aims to prove that more communication and collaboration between public authorities and civil society organizations, will likely result in a more inclusive, qualitative and focused act of governance. The author analyses and presents the existing decision-making systems and its consultation mechanisms with the civil society organizations in the Republic of Moldova, the existing opportunities for CSO's involvement in the public policy making process and the actual practices.

A number of research methods were used in the study, aimed at highlighting the particularities of the dialogue and cooperation between the public authorities (PA) and the CSOs, as part of the act of governance, studying the development over time and the

influence of various social, economic and political factors on these processes. Thus, the historical analysis method to research the origin and evolution of the legal framework that regulates the dialogue and cooperation between PA and the CSOs was applied. It included analysis of the relevant laws, regulations and policies, together with existing reports and studies on the subject of research, in the Republic of Moldova. I found that public authorities are not yet fully aware of the value of the dialogue and the political factor is also of great influence, as in recent years there has been an increasing pressure on the civil society. The paper reflects the current situation in Moldova, which can be summarized as follows: a) there are no permanent mechanisms or platforms for cooperation and consultation, open to all. Civil society participation is limited to a small number of CSOs, and there are no incentives for the growth of CSOs. b) LPAs, compared to CPAs, enjoy a much higher level of „trust” from the society/community, but they rarely have the resources and skills to conduct a constructive dialogue with CSOs; c) there is a proven reluctance of the LPA/CPA to deepen the dialogue and cooperation with the civil society; d) The culture of participation is very weak as there is no perception that participation is an instrument of change. A number of recommendations in order to address the identified problems are listed.

Keywords: public administration, civil society organizations, dialogue, public policy, partnerships, cooperation, culture of participation

REZUMAT

OSC-urile sunt o componentă cheie a unei societăți deschise și democratice, jucând un rol important în consolidarea democrației și a statului de drept, dialogul lor cu autoritățile publice fiind o condiție prealabilă. Obiectivul principal al acestei cercetări este de a analiza mediul de activitate și colaborare a societății civile din perspectiva influenței exercitate de către factorii de natură internă și externă, care determină conținutul mediului social și care creează și stabilesc condițiile de activitate și colaborare a societății civile cu puterea publică.

Lucrarea își propune să demonstreze că mai multă comunicare și colaborare între autoritățile publice și organizațiile societății civile, probabil va avea ca rezultat un act de guvernare mai incluziv, calitativ și mai concentrat, abordând astfel eficient nevoile cetățeanului. Autorul analizează și prezintă sistemele decizionale existente și mecanismele de consultare ale acestora cu organizațiile societății civile din Republica Moldova, oportunitățile existente de implicare a OSC în procesul de elaborare a politicilor publice și practicile actuale.

În cadrul studiului au fost utilizate o serie de metode de cercetare, menite să evidențieze particularitățile dialogului și cooperării dintre autoritățile publice (AP) și OSC, ca parte a actului de guvernare, studiind evoluția în timp și influența diferitelor factori asupra acestor procese.

Am constatat că autoritățile publice nu sunt încă pe deplin conștiente de valoarea dialogului, care este sporadic și ghidat de anumite interese, care nu coincid întotdeauna cu interesul public. Factorul politic este de asemenea de mare influență, întrucât

În ultimii ani s-a înregistrat o presiune din ce în ce mai mare asupra societății civile. Condițiile legale și rata generală de dezvoltare a organizațiilor societății civile, gradul de dialog și cooperare al OSC-urilor cu autoritățile publice și rolul OSC-urilor în creșterea răspunderii generale a autorităților față de propriii cetățeni - sunt elemente importante în dezvoltarea unei societăți democratice, fără de care o societate modernă și dezvoltată este de neimaginat. Lucrarea reflectă situația din Moldova, care poate fi rezumată astfel: a) Nu există mecanisme sau platforme permanente de cooperare și consultare, deschise tuturor. Participarea societății civile este limitată la un număr mic de OSC și nu există stimulente pentru creșterea OSC-urilor. b) APL, comparativ cu APC, se bucură de un nivel mult mai ridicat de „încredere” din partea societății/comunității, dar rareori au resursele și abilitățile pentru a conduce un dialog constructiv cu OSC-urile; c) Există o reticență dovedită a APL/APC de a aprofunda dialogul și cooperarea cu societatea civilă; d) Cultura participării este foarte slabă deoarece nu există percepția că participarea este un instrument de schimbare. Sunt enumerate o serie de recomandări pentru a rezolva problemele identificate. Un șir de recomandări sunt propuse pentru a soluționa problemele menționate.

Cuvinte-cheie: administrație publică, organizații ale societății civile, dialog, politici publice, parteneriate, cooperare, cultura participării.

Republica Moldova este un stat relativ „tânăr”, unele instituții fundamentale din societate sunt, încă, în proces de stabilire, iar gradul de participare și implicare a cetățenilor în viața publică și procesele decizionale rămâne a fi destul de scăzut. Această concluzie se referă la toate cele trei sectoare prezente într-o societate – public, comercial și necomercial, ținând cont de gradul mare de interdependență care caracterizează relațiile dintre ele. Dialogul și colaborarea dintre aceste elemente reprezintă factorul principal care influențează și determină procesul de construcție și dezvoltare a unei societăți incluzive, bazate pe respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Respectarea drepturilor omului care asigură exercitarea libertății de asociere, de întrunire și a libertății de exprimare stimulează existența și dezvoltarea unui mediu social incluziv și eficient,

în care puterea publică devine mai responsabilă, iar societatea civilă dispune de condiții stimulatoare de participare și implicare activă în procesul decizional la toate nivelurile de guvernare. Interacțiunea în cadrul acestui sistem a puterii și societății civile, creează un cadru de echilibru și control, care asigură participarea incluzivă a tuturor sectoarelor (public, comercial, necomercial) în dezvoltarea democratică a societății.

Conținutul și calitatea dialogului și colaborării dintre societatea civilă și autoritățile statului sunt influențate de un șir de factori, în mare parte, de natură internă, care separat, și toți împreună, determină caracterul relației dintre stat și societatea civilă, la general, și autoritățile administrației publice și organizațiile societății civile, în particular. Printre factorii de bază putem menționa: mediul social-economic, care dictează nivelul de trai al populației;

deficiențele sistemului educațional privind educația și implicarea civică; problemele de ordin legislativ privind asigurarea accesului la informație și a transparenței decizionale; lipsa mecanismelor instituționale de cooperare și colaborare; gradul de finanțare și sprijin acordat OSC; capacitatea redusă a OSC, capabile să ofere căi alternative de participare și implicare a cetățenilor în procesul decizional, etc.

Factori ce determină mediul și calitatea relației dintre administrația publică și organizațiile societății civile.

La temelia unei democrații funcționale se află societatea civilă. Interesul major al statului într-o societate democratică este să contribuie la implicarea cât mai activă a cetățenilor săi în viața publică, pentru asta creând condiții și instrumente necesare de susținere a asociațiilor benevole care vin să contribuie și să se implice în luarea deciziilor privind dezvoltarea socială, economică sau politică.

Principalele precondiții ale activității societății civile într-un stat democratic țin de conținutul și calitatea relației cu autoritățile publice (sectorul public) – într-o manieră predominantă, dar și cu sectorul privat (comercial), care în contextul relațiilor și condițiilor de activitate create de către sectorul public are nevoie de susținerea societății civile (sectorul necomercial).

Dialogul, colaborarea și activitatea comună a administrației publice și societății civile, reprezintă o precondiție de bază pentru ca actorii societății civile, prin activitatea lor, să contribuie ca orice persoană, să poată beneficia de toate drepturile omului (civile, culturale, economice, politice și sociale). Elementele cheie

ale mediului de activitate și colaborare pentru OSC sunt reprezentate de drepturile și libertățile fundamentale, precum și condițiile necesare pentru sprijinirea și dezvoltării societății civile. Conținutul și calitatea relației dintre administrația publică și societatea civilă este esențială pentru definirea mediului de activitate al societății civile și este determinat de un șir de factori – de natură externă și internă.

Factorii externi. Contextul și conținutul juridic al relațiilor și angajamentelor internaționale ale statului, reprezintă precondiția de bază, care solicită și presupune crearea de către acesta a condițiilor – economice, politice, sociale, culturale, juridice, condiții, care să sprijine în mod activ competența și capacitatea persoanelor de a se angaja, în mod individual sau în asocieră cu alte persoane, în activități civice. În sensul celor menționate, calitatea de membru al ONU impune principiile și valorile, inclusiv cu caracter juridic, care stau la baza relațiilor internaționale și definește, într-o manieră categorică, cadrul și contextul juridic intern de activitate în toate domeniile mediului social, ori crearea condițiilor necesare pentru dezvoltarea societății civile, ține, în primul rând, de respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Sistemul ONU de protecție a drepturilor omului reprezintă elementul (factorul) principal în cadrul procesului de asigurare a condițiilor pentru societatea civilă de a activa și a se implica activ în mediul social îl constituie respectarea drepturilor omului. Drepturile de bază și libertățile fundamentale ale omului sunt statuate în Declarația universală a drepturilor omului a ONU, care este

un document internațional de reper în asigurarea drepturilor omului. Republica Moldova a devenit membru ONU pe data de 2 martie 1992, odată cu adoptarea de către Adunarea Generală ONU a Rezoluției A/RES/46/223¹ și implicit, a subscris la valorile, principiile și angajamentele emergente din principalele declarații, tratate, convenții și acorduri ale ONU. Pe lângă asigurarea păcii și securității, a activității în vederea dezvoltării în întreaga lume, promovarea și apărarea drepturilor omului pentru toți, constituie unul din cei trei piloni ai ONU. Activitatea mecanismului Națiunilor Unite pentru drepturile omului este susținută prin comuniunea și complementaritatea a câtorva elemente de bază, de natură instituțională și funcțională, care chiar dacă sunt independente, reprezintă elemente ale aceluiași mecanism:

- Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului (OICDO) este principala organizație din cadrul ONU ce activează în vederea promovării și apărării drepturilor omului. Ea lucrează în strânsă colaborare cu fondurile, programele și agențiile specializate ale Națiunilor Unite (precum Organizația Mondială a Sănătății, Agenția ONU pentru Refugiați, UNICEF, Organizația Internațională a Muncii, UNESCO etc.) pentru a maximiza impactul activității vizând drepturile omului.

- Tratatelor (pactele și convențiile) internaționale privind drepturile omului stabilesc grupuri de experți independenți sau organisme, ce vor monitoriza periodic, în mod regulat, implementa-

rea obligațiilor privind drepturile omului.

- Organismele sau adunările inter-guvernamentale, formate din statele-membre ale ONU, au menirea de a discuta probleme și situații legate de drepturile omului. Organismul inter-guvernamental principal în acest scop este Consiliul pentru Drepturile Omului, susținut în activitatea sa de către experți independenți, prin așa-zisele proceduri speciale, precum și mecanismul numit Revizuirea Periodică Universală, printre altele.²

- Reprezentanțele naționale ale agențiilor specializate ale ONU, care reprezintă prin activitatea lor efortul ONU în asigurarea respectării angajamentelor și obligațiilor internaționale ale statelor semnatare în domeniul respectării drepturilor omului. Imediat după aderarea Republicii Moldova la familia ONU, mai multe din aceste agenții, fonduri și programe și-au deschis, cu acordul Guvernului RM, oficii în țară în vederea susținerii activităților de promovare a democrației, bunei guvernări, prosperității, drepturilor omului și consolidarea unui stat de drept modern și european. La ora actuală, peste 20 de agenții specializate, fonduri și programe au oficiu la Chișinău, care prin finanțarea acordată proiectelor organizațiilor societății civile, contribuie la întărirea capacităților acestora de a fi un partener eficient în dialogul cu administrația publică pentru dezvoltare durabilă.

Participarea organizațiilor societății civile (OSC), în cadrul mecanismului Națiunilor Unite pentru drepturile omului la nivel internațional și național con-

¹ <https://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r223.htm>

² Ghid practic pentru societatea civilă. Spațiul societății civile și sistemul Națiunilor Unite de protecție a drepturilor omului. UNHR, 2014.

tribuie la expertizarea, sensibilizarea, precum și la monitorizarea și raportarea problemelor și a încălcărilor legate de drepturile omului. OSC ajută la dezvoltarea de noi standarde, mecanisme și instituții în materie de drepturi ale omului, precum și la mobilizarea resurselor și a sprijinului public pentru problemele legate de drepturile omului. Acest proces are un impact puternic asupra modului și direcției în care se dezvoltă societatea civilă în mediile naționale, dar și la nivel regional și local.

Organizațiile societății civile din domeniul drepturilor omului din Republica Moldova au o contribuție considerabilă la elaborarea legislației și a politicilor din domeniu. Printre cele mai active figurează Asociația Promo-Lex, Centru de Resurse Juridice din Moldova (CRJM), Asociația Juriștii pentru Drepturile Omului, Alianța ONG-lor active în domeniul Protecției Sociale a Copilului și Familiei, Platforma pentru Egalitate de Gen ș. a., care desfășoară campanii de monitorizare a respectării drepturilor omului și elaborează rapoarte de alternativă privind situația drepturilor omului în Republica Moldova. Activitatea acestor organizații este puternic influențată de cadrul și conținutul mecanismului Națiunilor Unite pentru apărarea drepturilor omului și constituie, într-o societate democratică, adevărate repere și indicatoare, privind respectarea drepturilor omului.

Un alt factor extern, care influențează într-o manieră categorică conținutul și calitatea relației dintre administrația publică și societatea civilă îl reprezintă relația Republicii Moldova cu Uniunea Europe-

nă și procesul de integrare europeană. Intensitatea dialogului administrației publice cu organizațiile societății civile din Republica Moldova a înregistrat o dinamică pozitivă începând cu anul 2010, când Guvernul Republicii Moldova sa angajat într-un dialog intens cu Uniunea Europeană pentru a negocia semnarea unui acord de asociere. Din 2014, Acordul de Asociere RM-UE, constituie un nou cadrul juridic pentru avansarea relațiilor dintre RM și UE spre o treaptă calitativ superioară, cea a asocierii politice și integrării economice cu UE. În același timp, Respectarea principiilor democratice, drepturilor omului și ale libertăților fundamentale, conform celor proclamate în Declarația universală a drepturilor omului și celor definite în Convenția europeană privind drepturile omului, Actul Final din 1975 al Conferinței cu privire la securitate și cooperare în Europa și Carta de la Paris pentru o nouă Europă din 1990 formează baza politicilor interne și externe ale Părților și constituie un element esențial al prezentului Acord (Articolul 2, Titlul I, Principii generale).³ Capitolul 4 al Acordului prevede că Părțile vor consolida dialogul și cooperarea lor în promovarea unor politici de ocupare a forței de muncă, sănătății și siguranței la locul de muncă, dialogului social, protecției sociale, incluziunii sociale, egalității dintre genuri, anti-discriminării și drepturilor sociale, ceea ce va contribui la crearea unui număr mai mare de locuri de muncă, reducerea sărăciei, consolidarea coeziunii sociale, dezvoltarea durabilă și îmbunătățirea calității vieții. Conform Acordului de Asociere RM-UE, pentru

³ <https://mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf>

o mai bună implicare a organizațiilor societății civile în monitorizarea implementării Acordului, părțile semnatare au creat o platformă comună a societății civile din RM și UE, și s-au angajat să stabilească și să mențină un dialog privind societatea civilă, urmărind următoarele obiective:

- consolidarea contactelor și schimbului de informații și experiență între toate sectoarele societății civile din Uniunea Europeană și din Republica Moldova;

- facilitarea cunoașterii și înțelegerii reciproce mai profunde a Republicii Moldova și Uniunii Europene prin intermediul organizațiilor societății civile, asigurând un nivel mai înalt de conștientizare a oportunităților și provocărilor pentru relațiile viitoare;

- implicarea societății civile în relațiile UE–Republica Moldova, în particular, prin implementarea Acordului de Asociere;

- participarea societății civile în procesul decizional public, în particular, prin stabilirea unui dialog deschis, transparent și permanent între instituțiile publice și asociațiile reprezentative și societatea civilă;

- dezvoltarea instituțională și consolidarea organizațiilor societății civile prin diverse modalități, cum ar fi – advocacy, crearea de rețele neformale și formale, vizite mutuale, îmbunătățirea cadrului legal pentru societatea civilă etc.⁴

Cooperarea și colaborarea dintre administrația publică și organizațiile societății civile reprezintă un obiectiv important stipulat în cadrul Acordului

de Asociere și constituie un punct de reper pentru autoritățile publice din Republica Moldova în procesul de elaborare și aplicare a cadrului legal de reglementare și a politicilor publice în acest domeniu. Acordul de Asociere stă la baza relației dintre UE și RM și respectarea prevederilor lui, reprezintă condiții pentru dezvoltarea relațiilor de colaborare, inclusiv pe dimensiunea sprijinului financiar. Drept exemplu poate servi adoptarea legii privind organizațiile necomerciale, care este cea mai importantă schimbare pentru mediul de activitate a OSC din ultima perioadă. Adoptarea legii (după ce a trecut doi ani în parlament) se datorează, în mare măsură faptului că UE a inclus-o pe lista de condiționalități pentru acordarea unei tranșe de finanțare Republicii Moldova. Acest fapt subliniază importanța partenerilor internaționali în construirea unui mediu solid de activitate pentru OSC din Republica Moldova.

Factori interni. Vorbind despre cadrul juridic al relațiilor și angajamentele internaționale ale Republicii Moldova și având în vedere, în mod special, Sistemul ONU de apărare a drepturilor omului și Acordul de Asociere UE-RM, trebuie să menționăm, că transpuse la nivel național, condițiile care stau la baza activității societății civile și care determină raportul și relația dintre autoritățile publice și actorii societății civile sunt axate pe respectarea următoarelor principii:

- Participarea – Se recunoaște rolul societății civile în societate, iar actorii societății civile sunt liberi să acționeze

⁴<https://mfa.gov.md/img/docs/Acordul-de-Asociere-RM-UE.pdf>

independent și să susțină poziții diferite de cele ale autorităților publice;

- Non-discriminare – Toți actorii societății civile sunt invitați și abilitați să participe la viața publică, fără niciun fel de discriminare;

- Demnitatea – Autoritățile publice și actorii societății civile urmăresc scopul comun de a îmbunătăți viața, jucând în același timp diferite roluri. Respectul reciproc este crucial în această relație;

- Transparența și responsabilitatea – A acționa în interesul public înseamnă deschidere, responsabilitate, claritate, transparență și răspundere din partea funcționarilor publici. Este vorba, de asemenea, de transparență și responsabilizare reciprocă a ASC și față de publicul larg.⁵

Reieșind din raționamentul respectării acestor principii, factorii interni care influențează nemijlocit relația dintre administrația publică și organizațiile societății civile sunt:

a) Mediul politic și public, care pune în valoare și încurajează participarea civică. Dezvoltarea societății civile în Republica Moldova devine o certitudine odată cu obținerea suveranității și independenței țării și se dezvoltă de rând cu sectorul public și privat pe măsura dezvoltării instituțiilor statului, desfășurării reformelor structurale și schimbării mentalității în societate. Ca orice alt proces social, dezvoltarea societății civile a depins puternic de mediul politic și public și a cunoscut mai multe etape de dezvoltare: de la

cea de constituire – la cea de consolidare și dezvoltare. Etapa de constituire a culminat cu adoptarea în 1996 a Legii privind asociațiile obștești, care cu mai multe modificări a fost principalul act juridic care a reglementat activitatea asociațiilor obștești până în anul 2020.

Perioada consolidării, cea mai dificilă și responsabilă pentru ONG-uri și democrație în ansamblu, începe odată cu primul Forum Național al Organizațiilor Neguvernamentale din Republica Moldova, organizat în 1997 de către Centrul CONTACT cu sprijinul Fundației Soros-Moldova și al Băncii Mondiale. În cadrul Forumului, reprezentanți ai ONG-urilor din întreaga republică au participat la analiza, discutarea și formularea recomandărilor legate de problemele importante cu care se confruntă Republica Moldova în general și societatea civilă în particular.⁶ După acest eveniment, lucrurile au evoluat într-o dinamică ascendentă, transformând societatea civilă într-un veritabil „al patrulea sector,, din societatea moldovenească.

Toate eforturile societății civile au fost și sunt activ susținute de către partenerii de dezvoltare ai Republicii Moldova și de către reprezentanțele organizațiilor internaționale, în agenda cărora se regăsește susținerea și dezvoltarea sectorului asociativ. Drept rezultat, dezvoltarea societății civile a devenit una din prioritățile naționale ale statului, fiind reflectate în documente și politici de planificare strategică. În anul 2008 a fost adoptată Strategia de Dezvoltare

⁵ Ghid practic pentru societatea civilă. Spațiul societății civile și sistemul Națiunilor Unite de protecție a drepturilor omului. UNHR, 2014.

⁶ Țugui E., *Organizațiile neguvernamentale din Republica Moldova: evoluție, activități și perspectivele dezvoltării*, IDIS Viitorul, Chișinău, 2013, p.18. http://www.viitorul.org/files/4183299_md_ong_site.pdf

a Societății Civile pe anii 2009-2011, fiind urmată de Strategia de Dezvoltare a Societății Civile pe anii 2012-2015. Cu o pauză de 3 ani, în 2018 a fost aprobată Strategia de Dezvoltare a Societății Civile pe anii 2018-2020. Pauza de 3 ani, din 2015 până în 2018, de fapt, ne vorbește despre „momentele complicate,” prin care a trecut societatea civilă din Republica Moldova, atunci când țara a fost condusă de reprezentanții unui regim oligarhic, iar dezvoltarea societății civile nu a reprezentat o prioritate.

Schimbarea s-a produs după alegerile parlamentare din 24 februarie 2019, urmate în iunie, de crearea unei noi coaliții de guvernare din PSRM și blocul ACUM. Coaliția a instituit guvernul condus de Maia Sandu, în pofda unor decizii contestabile ale Curții Constituționale, revizuite și urmate de demisia în corpore a judecătorilor. Această schimbare politică a dus la dispariția pentru o perioadă scurtă a retoricii anti-OSC din discursul politic. O altă consecință, a fost relaxarea și deschiderea pentru dialog din partea instituțiilor publice în raport cu OSC. Totuși, această deschidere nu a dus și la soluții semnificative la nivel de proceduri și mecanisme care să faciliteze cooperarea. În noile condiții politice, Procuratura generală a început investigarea cazurilor de violare a vieții private a activiștilor civici, jurnaliștilor și politicienilor comise în timpul guvernării anterioare.⁷

Retorica anti-OSC a revenit după demisia Guvernului condus de Maia Sandu. Discursul reprezentanților PSRM jonglează cu ideea că forțe oculte internaționale ar interfera cu procesele politice interne prin intermediul OSC-urilor finanțate din exterior, care ar fi tocătoare de granturi și ar pune în pericol independența sau chiar existența statului.⁸

Astăzi, societatea civilă din Republica Moldova, de altfel, ca și întreaga societate moldovenească, se află în „euforia,” speranțelor legate de instaurarea unui nou Guvern, declarat proeuropean, în urma alegerilor parlamentare din 11 iulie 2021. Programul electoral al partidului de la guvernare (Partidul Acțiune și Solidaritate – PAS), mai puțin, însă, Programul de guvernare, au ridicat nivelul așteptărilor în societate și, implicit, în rândul societății civile, atunci când ne referim la respectarea principiilor democratice de organizare a societății. Mediul de activitate al societății civile este favorabil, relația dintre autoritățile statului și OSC, însă, nu a înregistrat schimbări esențiale, cu toate că este prea devreme să venim, cel puțin, la această etapă cu careva concluzii preliminare. Preocuparea și sarcina cea mai importantă a guvernării ține de „managementul așteptărilor,” atunci când ne referim la cota mare de încredere acordată de cetățenii Republicii Moldova la alegerile parlamentare din 11 iulie 2021 și acțiunile potențiale care urmează a

⁷ CSO Meter. Evaluarea mediului de activitate al organizațiilor societății civile din statele Parteneriatului Estic, Chișinău 2020. https://csometer.info/sites/default/files/2021-03/Moldova%20Report%20CSO%20Meter%202020%20RO%20final_0.pdf

⁸ CSO Meter. Evaluarea mediului de activitate al organizațiilor societății civile din statele Parteneriatului Estic, Chișinău 2020 https://csometer.info/sites/default/files/2021-03/Moldova%20Report%20CSO%20Meter%202020%20RO%20final_0.pdf

fi întreprinse de guvernare pentru a îndreptăți această încredere.

b) Cadrul de reglementare stimulant pentru creșterea activismului civic. Legislația, regulile și practicile administrative trebuie să fie conforme standardelor internaționale și activităților de protecție a societății civile. În acest cadru sunt integrate atât accesul la justiție al actorilor societății civile, instituțiilor naționale independente și eficiente în domeniul drepturilor omului, cât și accesul la mecanismele internaționale privind drepturile omului. Existența unor legi și politici rezonabile este vitală, însă acestea vor rămâne ineficiente dacă nu sunt implementate în mod corespunzător.⁹

Conținutul și calitatea relației dintre administrația publică și OSC ține, în primul rând, de condițiile și reglementările legale ale activității, pe de o parte, ale administrației publice – pe de altă parte, a OSC, precum și a cadrului legal de reglementare ale relațiilor de colaborare și activitate comună. Cadrul legal de reglementare al activității societății civile, în general, și a OSC, în particular a evoluat și s-a dezvoltat în paralel cu transformările și evoluțiile din societatea moldovenească pe parcursul anilor de la independență și până în zilele noastre. Puterea politică, în primă instanță, și administrația publică, în calitatea ei de emanație a puterii politice a determinat și a influențat modul în care s-a dezvoltat societatea civilă, creând premisele și condițiile necesare pentru reglementările legale ale activității acesteia.

Cadrul juridic care reglementează activitatea OSC, de la etapa de constituire și înregistrare până la cea de dialog și cooperare în diverse domenii cu autoritățile administrației publice, este unul complex și în permanentă evoluție. Un mediu sigur și propice pentru activitatea societății civile trebuie sprijinit de un cadru juridic național solid, având la bază legislația internațională privind drepturile omului. Libertatea de exprimare, de asociere, de întrunire pașnică și dreptul de a participa la viața publică sunt drepturi ce le permit oamenilor să se mobilizeze pentru schimbări pozitive. Orice persoană, în mod individual sau în asociere cu alte persoane trebuie să beneficieze de aceste drepturi esențiale pentru activitatea civică.

Cadrul juridic de reglementare a activității OSC sub aspectul relației cu autoritățile publice poate fi clasificat în trei categorii de acte normative:

- Cadrul normativ general, care stabilește drepturile constituționale și normele juridice generale aplicabile tuturor raporturilor sociale sau subiecților de drept, fie unor categorii de raporturi sau de subiecți, fără a-și pierde caracterul de generalitate, (Constituția Republicii Moldova, Codul civil);

- Cadrul normativ de bază cu caracter general și special, care vine să reglementeze principiile și normele de constituire, înregistrare, de desfășurare și încetare a activității, domeniile de activitate ale OSC precum și reglementările în baza cărora se realizează dialogul și coopera-

⁹ Ghid practic pentru societatea civilă. Spațiul societății civile și sistemul Națiunilor Unite de protecție a drepturilor omului. UNHR, 2014

rea OSC cu autoritățile statului pe diferite domenii de interacțiune și dezvoltare (Legea cu privire la organizațiile necomerciale nr.86/2020); Legea nr.100/2017 privind actele normative, Legea nr. 51 din 23.03.2018 privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018–2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei, Legea nr. 239 din 13.11.2008 privind transparența în procesul decizional, Legea nr. 982 din 11.05.2000 privind accesul la informație, Legea bugetului de stat, Legea privind achizițiile publice nr. 131 din 03.07.2015, Legea nr. 179 din 10.07.2008 cu privire la parteneriatul public–privat, Legea nr. 1420 din 31.10.2002 cu privire la filantropie și sponsorizare, Hotărârea Guvernului nr. 610 din 03.07.2018 privind Regulamentul de activitate al Guvernului, Hotărârea Guvernului nr. 1286 din 30.11.2016 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la mecanismul desemnării procentuale); Hotărârea Guvernului nr. 967/2016 cu privire la mecanismul de consultare publică cu societatea civilă în procesul decizional.

- Cadrul normativ conex cu caracter general și special, care stabilește principiile și condițiile de colaborare și dialog specifice, reieșind din particularitățile și caracteristicile domeniilor sectoriale de colaborare, dintre autoritățile administrației publice centrale și locale și societatea civilă (Legea nr. 436 din 28.12.2006 privind administrația publică locală; Legea privind descentralizarea administrativă nr. 435 din 28.12.2006,

Legea nr. 397 din 16.10.2003 privind finanțele publice locale, Hotărârile de Guvern de organizare și funcționare a autorităților administrației publice centrale de specialitate, Regulamentele de organizare și funcționare ale autorităților publice centrale de specialitate), Legea asistenței sociale nr. 547 din 25.12.2003; Legea cu privire la serviciile sociale nr. 123 din 18.06.2010; Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dezabilități nr.60 din 30.03.2012, Legea nr. 129 din 08-06-2012 privind acreditarea prestatorilor de servicii sociale, HG nr. 1286/2016 privind aprobarea Regulamentului cu privire la mecanismul desemnării procentuale etc.

Clasificarea după aceste principii ale actelor normative nu ține cont de ierarhia lor și are la bază doar caracterul lor subordonat arilor de reglementare.

Dreptul la asociere nu este prevăzut expres în Constituția Republicii Moldova (se face referință doar la partide și alte organizații social-politice și sindicate în art. 41 și 42),¹⁰ dar, deoarece Moldova a ratificat atât Declarația Universală a Drepturilor Omului a Națiunilor Unite, cât și Convenția europeană a Drepturilor Omului a Consiliului Europei, aceste documente au devenit părți componente din legislația țării. În acest sens, Constituția Republicii Moldova statuează în art. 4 că, dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.¹¹

¹⁰ Constituția Republicii Moldova, art. 41, 42. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

¹¹ Constituția Republicii Moldova, art. 4. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro

Cele mai multe instrumente internaționale de bază privind drepturile omului includ dispoziții ce țin direct de protecția libertăților publice și se referă toate la principiul nediscriminării:

- Declarația Universală a Drepturilor Omului (articolele 19, 20, 21);

- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice prevede dreptul la libertatea de opinie și de exprimare, de întrunire pașnică și asociere, precum și participarea la viața publică (articolele 19, 21, 22, 25);

- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale prevede dreptul de a forma sau de a face parte dintr-un sindicat și de a participa la viața culturală (articolele 8, 15);

- Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor prevede dreptul femeilor de a participa la viața politică, economică și culturală (articolul 3);

- Convenția internațională privind eliminarea discriminării rasiale interzice discriminarea în ceea ce privește modul de exprimare, întrunire și asociere, și în conducerea vieții publice (articolul 5);

- Convenția cu privire la drepturile copilului prevede libertatea de exprimare, de asociere și de întrunire pașnică (articolele 13, 15);

- Convenția privind drepturile persoanelor cu dezabilități garantează dreptul la libertatea de opinie și de exprimare, precum și accesul la informație, participarea la viața politică și publică, precum și la viața culturală (articolele 21, 29, 30);

- Convenția internațională pentru

protecția tuturor persoanelor contra disparițiilor forțate prevede dreptul de a forma și participa liber în organizațiile și asociațiile, ce caută să stabilească circumstanțele disparițiilor forțate și soarta persoanelor dispărute, și să acorde asistență victimelor disparițiilor forțate (articolul 24);

- Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și a membrilor familiilor acestora prevede dreptul de asociere (articolul 26).¹²

În termeni legislativi nu există o definiție general stipulată și acceptată a termenului „societate civilă” în Republica Moldova. Documentele de politici (SDSC 2017-2020), cadrul legal de reglementare, fac referire la definiția Organizației Națiunilor Unite: „entități nonprofit, grupuri voluntare de cetățeni, organizate la nivel local, național și internațional pentru a scoate în evidență probleme de interes public. Totalmente orientate spre și create de persoane cu interese comune, acestea realizează diverse servicii și funcții umanitare, reprezintă nevoile cetățenilor în fața structurilor guvernamentale, monitorizează implementarea politicilor și a programelor și susțin participarea sectorului civil la nivel comunitar”.¹³ În ultimii ani s-a simțit nevoia unei completări aduse noțiunii, denumită acum sectorul nonprofit (necomercial), sau cel de-al treilea sector al societății, unde primele două sunt instituțiile fundamentale ale statului (sectorul public) și sectorul de afaceri.

¹² Ghid practic pentru societatea civilă. Spațiul societății civile și sistemul Națiunilor Unite de protecție a drepturilor omului. UNHR, 2014.

¹³ <http://www.ngo.bham.ac.uk/Definingfurther.htm>

Dispozițiile legale generale cu privire la organizațiile necomerciale se conțin în reglementările Codului Civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002 (Codul). Organizațiile necomerciale, conform Codului sunt de trei feluri: asociație, fundație și instituție privată.¹⁴

Asociația este organizația necomercială constituită benevol de fondatori, în modul prevăzut de lege, pentru satisfacerea unor necesități necomerciale. Asociația poate avea forma de asociație obștească, cult religios sau parte componentă a acestuia, partid sau de altă organizație social-politică, de sindicat, de patronat, alte forme în condițiile legii.¹⁵

Fundația este organizația necomercială, fără membri, înființată de una sau mai multe persoane, dotată cu patrimoniu distinct și separat de cel al fondatorilor, destinat atingerii scopurilor necomerciale prevăzute în actul de constituire.¹⁶

Instituția privată este organizația necomercială constituită de către o singură persoană pentru realizarea unor scopuri necomerciale, finanțată parțial sau integral de aceasta.¹⁷

Un nou Cod Civil a intrat în vigoare în luna martie 2019. Versiunea modificată nu menționează uniunile de persoane

juridice – o formă răspândită de asociere a persoanelor juridice cu scop lucrativ. Ca rezultat, uniunile de persoane nu puteau fi înregistrate, fiind constrânse, până la adoptarea noii Legi cu privire la organizațiile necomerciale, să se înregistreze ca asociații patronale.¹⁸

Organizațiile necomerciale, în interpretarea și reglementarea juridică a altor legi organice sunt definite diferit, decât stabilesc prevederile Codului Civil. În acest sens și în corespundere cu necesitatea de a veni cu anumite noțiuni și norme de concretizare și reglementare a fost elaborată și aprobată în anul 2020 noua lege cu privire la organizațiile necomerciale.

Legea nr. 86 din 11.06.2020 cu privire la organizațiile necomerciale (Legea) stabilește, la art. 1, alin. 1,2,3, principiile de constituire, înregistrare, de desfășurare și încetare a activității organizațiilor necomerciale, precum și procedura de obținere a statutului de utilitate publică. Prevederile prezentei legi nu se aplică organizațiilor care nu sunt înregistrate, instituțiilor publice, partidelor politice, sindicatelor, patronatelor, cultelor religioase și părților lor componente, precum și altor persoane juridice de drept public sau privat al

¹⁴ Codului Civil al Republicii Moldova (Cod nr. 1107 din 06.06.2002), secțiunea a 5-a, art. 296, alin. 2, Monitorul Oficial nr. 66-75, art. 132, republicat la 01.03.2019

¹⁵ Codului Civil al Republicii Moldova (Cod nr. 1107 din 06.06.2002), secțiunea a 5-a, art. 297, alin. 1,2, Monitorul Oficial nr. 66-75, art. 132, republicat la 01.03.2019

¹⁶ Codului Civil al Republicii Moldova (Cod nr. 1107 din 06.06.2002), secțiunea a 5-a, art. 298, alin. 1, Monitorul Oficial nr. 66-75, art. 132, republicat la 01.03.2019

¹⁷ Codului Civil al Republicii Moldova (Cod nr. 1107 din 06.06.2002), secțiunea a 5-a, art. 299, alin. 1, Monitorul Oficial nr. 66-75, art. 132, republicat la 01.03.2019

¹⁸ Indexul sustenabilității OSC-urilor din Republica Moldova în anul 2019, USAID, fhi360, ICNL, 2019, www.management.md/wp-content/uploads/2020/09/Indexul-Sustenabilității-OSC-urilor-2019.pdf

căror mod de constituire și funcționare este reglementat de alte legi speciale. În sensul prezentei legi, organizație necomercială este persoana juridică al cărei scop principal este altul decât obținerea de venit. În sensul prezentei legi, organizații necomerciale sunt: asociația obștească, fundația și instituția privată.

Termenii asociația obștească, fundația și instituția privată trebuie înțeleși și tratați în sensul definițiilor pe care le atestăm în Lege, în arealul domeniului strict de activitate al organizațiilor necomerciale, deoarece scoaterea lor în afara acestui cadru poate crea dificultăți de interpretare și utilizare. Dacă cu asociația obștească și fundația lucrurile sunt mai mult sau mai puțin clare, atunci instituția privată nu este neapărat o organizație a sectorului necomercial. Și fundația în termenii și condițiile legale de funcționare în alte state ar putea avea și funcții comerciale.

În sensul relațiilor dintre administrația publică și organizațiile necomerciale, art. 5 al Legii reglementează relația dintre stat și organizațiile necomerciale, conținutul reglementărilor făcând referire la relațiile dintre toate autoritățile statului în raport cu organizațiile necomerciale. Autoritățile puterii legislative și judecătorești au obligația de a asigura libertatea de asociere prin crearea condițiilor legale de reglementare, respectare și protejare a acestor drepturi. Autoritățile administrației publice, în virtutea drepturilor, obligațiilor

și competențelor cu care sun investite acordă organizațiilor necomerciale sprijin financiar și material pentru dezvoltarea organizațională a acestora și implementarea proiectelor conform priorităților stabilite pentru fiecare domeniu de dezvoltare. Resurse alocate în acest scop sunt prevăzute în bugetul de stat și în bugetele unităților administrativ-teritoriale.¹⁹

Sprijinul financiar acordat de stat se realizează în principal prin finanțare nerambursabilă, contractare de lucrări și servicii sau prin finanțare cu destinație specială, inclusiv comandă socială. Sprijinul material acordat de stat se realizează în principal prin oferirea gratuită sau în condiții preferențiale a dreptului de a folosi proprietatea publică.²⁰

Sprijinul financiar poate fi acordat și prin intermediul mecanismului de desemnare procentuală (numit și mecanismul 2%), care este o modalitate indirectă prin care statul susține financiar organizațiile necomerciale și cultele. Statul renunță la 2% din impozitul pe venit al persoanelor fizice și permite acestora să decidă cine va beneficia de această sumă. Mecanismul desemnării procentuale este stabilită prin Regulament, adoptat de Guvern, care prevede beneficiarii desemnării procentuale, procedura de desemnare procentuală, utilizarea sumelor obținute, raportarea privind utilizarea acestor sume, precum și controlul și răspunderea privind utilizarea sumelor de desemnare procentuală.²¹

¹⁹ Legea nr. 86 din 11.06.2020 cu privire la organizațiile necomerciale, art. 5, alin. 4, Monitorul oficial nr. 193, art. 370 din 27.07.2020

²⁰ Legea nr. 86 din 11.06.2020 cu privire la organizațiile necomerciale, art. 5, alin. 6, Monitorul oficial nr. 193, art. 370 din 27.07.2020

²¹ Hotărârea Guvernului nr. 1286 din 30.11.2016 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la mecanismul desemnării procentuale, Monitorul Oficial nr. 416-422, art. 1382

Statutul nonprofit al organizației necomerciale nu exclude dreptul de desfășurare a activității economice, inclusiv de antreprenoriat social. Activitatea economică poate fi exercitată fie nemijlocit de către organizația necomercială, fie prin constituirea persoanelor juridice cu scop lucrativ. Activitatea organizației necomerciale care, conform legii, este supusă licențierii poate fi practică doar după obținerea licenței.²²

În sensul prezentei Legi activitatea de utilitate publică este activitatea organizației necomerciale desfășurată în interes general sau în interesul unor colectivități locale,²³ care presupune un șir de activități în domenii considerate de Lege de utilitate publică. Organizațiile necomerciale care prestează aceste activități pot obține statut de utilitate publică, care oferă, în condiția legii, un șir de beneficii de ordin fiscal, de folosire preferențială a proprietății publice, finanțări nerambursabile, finanțări cu destinații speciale, inclusiv, comanda socială. Nu este clar rolul Capitolului V al Legii (Statutul de utilitate publică) odată ce toate organizațiile necomerciale, care realizează activități de utilitate publică pot, în condiția art. 23, alin. 3, pretinde la beneficiile care le oferă statutul de utilitate publică. În acest caz, necesitatea obținerii prin procedura prevăzută de Lege a statutului de utilitate publică decade și procedurile și entitățile birocratice (Comisiile de certificare) nu se încadrează într-o logică juridică și instituțională pertinentă.

Această concluzie se referă direct la

relația dintre administrația publică și organizațiile necomerciale și clarificarea acestei situații poate contribui nemijlocit la consolidarea dialogului politic dintre ele.

Legea nr. 86 din 11.06.2020 cu privire la organizațiile necomerciale stabilește câteva arii de reglementare a raporturilor dintre autoritățile statului și organizațiile necomerciale:

- Respectarea, protejarea și asigurarea dreptului la asociere prin reglementarea legală a condițiilor de constituire, înregistrare, de desfășurare și încetare a activității organizațiilor necomerciale;

- Tratarea în mod egal și nediscriminarea organizațiilor necomerciale oferind accesul la informația de interes public, respectând principiile transparenței decizionale și asigurând participarea și implicarea plenară în administrarea treburilor publice, inclusiv, prin elaborarea și aplicarea mecanismelor concrete de asigurare a acestor activități;

- Acordarea organizațiilor necomerciale a sprijinului financiar și material pentru dezvoltarea organizațională a acestora și implementarea proiectelor comune conform priorităților stabilite pentru fiecare domeniu de dezvoltare.

Noua Lege reglementează și substituie Legea cu privire la asociațiile obștești din 1996 și Legea cu privire la fundații din 1999 și aduce mai multe îmbunătățiri domeniului dat: simplifică procedura de înregistrare, elimină taxa de înregistrare, elimină restricțiile de asociere pentru unele categorii de persoane, introduce un sistem flexibil al

²² Legea nr. 86 din 11.06.2020 cu privire la organizațiile necomerciale, art. 6, alin. 2, Monitorul oficial nr. 193, art. 370 din 27.07.2020

²³ Legea nr. 86 din 11.06.2020 cu privire la organizațiile necomerciale, art. 21, alin. 1, Monitorul oficial nr. 193, art. 370 din 27.07.2020

organizării interne, inclusiv posibilitatea proiectării individuale a structurii de administrare internă.²⁴

Dezvoltarea societății civile are o importanță majoră pentru fortificarea valorilor supreme ale oricărei țări, dar și pentru încurajarea implicării populației în dezvoltarea comunităților. Prin urmare, parte a interesului național al Republicii Moldova este susținerea dezvoltării sectorului asociativ, adoptarea politicilor și a unui cadru normativ favorabile activității sectorului respectiv.

Strategia de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018–2020 (în continuare – Strategie) reflectă angajamentul Republicii Moldova de a consolida în mod sistematic condițiile pentru dezvoltarea dinamică a societății civile. Fiind edificată pe principiile încrederii reciproce, parteneriatului, transparenței, participării, non-partizanatului politic, Strategia continuă eforturile demarate în cadrul realizării strategiilor precedente de dezvoltare a societății civile (pentru perioadele 2009–2011 și 2012–2015) și se axează pe aceleași priorități.²⁵

Strategia de Dezvoltare a Societății

Civile (2018-2020), însoțită de Planul de Acțiuni aferent, conține 3 domenii de intervenție, fiecare reprezentând un obiectiv separat cu obiective specifice și acțiuni corespunzătoare, astfel născându-se următoarele dimensiuni: a) Consolidarea cadrului normativ și al celui instituțional privind participarea societății civile la elaborarea și monitorizarea implementării politicilor publice”; b) Promovarea și consolidarea sustenabilității financiare a societății civile” și c) „Dezvoltarea spiritului civic activ și a voluntariatului”.

Conform unor rapoarte, sectorul OSC din Republica Moldova prezintă o ușoară îmbunătățire, menționând printre schimbările semnificative adoptarea Legii cu privire la organizații necomerciale și elaborarea unui mecanism unic de finanțare a OSC-urilor din bugetul de stat, care va deveni aplicabil odată cu aprobarea proiectului hotărârii Guvernului privind aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la mecanismul de finanțare nerambursabilă directă a proiectelor organizațiilor necomerciale, care se află la ultimele etape de legiferare.

BIBLIOGRAFIE

1. Constituția Republicii Moldova. În: <https://cutt.ly/vEsxHXs>
2. Codul civil al Republicii Moldova. Legea nr.1107-XV din 6 iunie 2002. Monitorul Oficial nr 82-86 din 26.06.2002.
3. Legea nr. 86 din 11.06.2020 cu privire la organizațiile necomerciale, art. 5, alin. 4. Monitorul oficial nr. 193, art. 370 din 27.07.2020.

²⁴ Raport privind implementarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018-2020, p. 7. https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/document/attachments/raport_strategie_dsc_2018-2020_iii_anexe.pdf

²⁵ Legea nr. 51 din 23.03.2018 privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018-2020, Monitorul Oficial nr. 157-166, art. 298. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=105436&lang=ro

4. Legea nr. 51 din 23.03.2018 privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018-2020 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018-2020. Monitorul Oficial nr. 157-166, art.298. În: <https://cutt.ly/yEsxCaT>

5. Legea nr.837 din 17.05.1996 cu privire la asociațiile obștești. Monitorul Oficial nr. 6 din 23.01.1997.

6. Legea cu privire la serviciile sociale nr.123 din 18.06.2010. Monitorul Oficial nr 155-158 din 2010.

7. Legea nr. 436 din 28.12.2006 privind administrația publică locală. Monitorul Oficial nr 32-35 din 09.03.2007.

8. Legea privind descentralizarea administrativă nr. 435 din 28.12.2006. Monitorul Oficial nr. 29-31 din 02.03.2007.

9. Legea cu privire la fundații nr. 581-XIV din 30.07.99. Monitorul Oficial nr. 118-119 din 28.10.1999.

10. Hotărârea Parlamentului nr 373 of 29.12.2005 pentru aprobarea Concepției privind cooperarea dintre Parlament și societatea civilă. Monitorul Oficial nr. 5-8 art. 55. În: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=20911&lang=ro

11. Hotărârea Guvernului nr. 1286 din 30.11.2016 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la mecanismul desemnării procentuale. Monitorul Oficial nr. 416-422, art. 1382.

12. Hotărârea Guvernului nr. 11 of 19.01.2010 cu privire la crearea Consiliului Național pentru Participare. Monitorul Oficial nr. 8-10 art. 42, din 22.01.2010.

13. Hotărârea Guvernului nr. 915/2018 cu privire la modificarea unor hotărâri de guvern . Monitorul Oficial nr. 366-376 art. 976, din 28.09.2018.

14. Hotărârea Guvernului nr.763/2020 cu privire la modificarea Hotărârea Guvernului nr. 657/2009 pentru aprobarea Regulamentului de organizare si funcționare, structura si personalul Cancelariei de Stat. Monitorul Oficial nr. 272-277 art. 897 din 23.10.2020.

15. Hotărârea Guvernului nr. 693 din 11.07.2018 cu privire la determinarea obligațiilor fiscale aferente impozitului pe venit. Monitorul Oficial nr. 295-308 art. 834, din 10.08.2018.

16. Acordul de Asociere între Uniunea Europeană și Republica Moldova. În: <https://cutt.ly/sEsxBZp>

17. Gîscă Fl. Chișinău 2020. CSO Meter. Evaluarea mediului de activitate al organizațiilor societății civile din statele Parteneriatului Estic. În: <https://cutt.ly/ZEsx9eT>

18. Palihovici L. Chisinau 2018. Finanțarea directă a OSC de către stat în Republica Moldova. În: <https://cutt.ly/aEsx4ul>

19. Palihovici S, Palihovici L. Chișinău 2020. Responsabilitatea și transparența în administrația publică: element-cheie în procesul de reformare a administrației publice. În: <https://cutt.ly/wEsx54j>

20. Țugui E., IDIS Viitorul. Chișinău. 2013. Organizațiile neguvernamentale din

Republica Moldova: evoluție, activități și perspectivele dezvoltării. În: <https://cutt.ly/2Escwmq>

21. Cancelaria de Stat. 2021. Raport privind asigurarea transparenței în procesul decizional de către autoritățile administrației publice centrale. În: <https://cutt.ly/JEsctsK>

22. SIGMA. 2015. The Principles of Public Administration. Moldova. În: <https://cutt.ly/SEscdsd>

23. Konrad Adenauer Stiftung, IDIS Viitorul. Chișinău 2014. Organizațiile Societății Civile din Republica Moldova: evoluția, sustenabilitatea și participarea la dialogul politic. În: <https://cutt.ly/pEschEy>

24. GIZ, Ministerul Economiei și Infrastructurii. 2019. Raport de analiză a situației actuale și a provocărilor în ceea ce privește dezvoltarea antreprenoriatului social în Republica Moldova. În: <https://cutt.ly/YEsck7v>

25. USAID, FHI360, ICNL. 2020. 2019 Civil Society Organization Sustainability Index. În: <https://cutt.ly/YEscx0G>

26. Cancelaria de Stat. 2020. Raport privind implementarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018-2020. În: <https://cutt.ly/oEscb1F>

27. OHCHR. 2014. Ghid practic pentru societatea civilă. Spațiul societății civile și sistemul Națiunilor Unite de protecție a drepturilor omului. În: <https://cutt.ly/5EscW3j>

Prezentat: 30.11.2021.

E-mail: sergiupalihovici@gmail.com

(continuare în numărul nr. 1/2022)